

dr Dominika Janus
Uniwersytet Gdański
Instytut Filologii Germańskiej
Zakład Języka Niemieckiego i Translatoryki

Autoreferat

1. Imię i nazwisko: Dominika Janus

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej:

Magister filologii polskiej – Wydział Filologiczny Uniwersytetu Wrocławskiego, 28.09.2004, na podstawie pracy magisterskiej „Nekrolog – analiza kulturowo-językowa”; promotor: prof. dr hab. Jan Miodek.

Licencjat filologii germańskiej – Wydział Filologiczny Uniwersytetu Wrocławskiego, 5.07.2005, na podstawie pracy licencjackiej „Die Vokalisierung des /r/-Lautes im gegenwärtigen Deutsch”; promotor: dr Artur Tworek.

Magister filologii germańskiej – Wydział Filologiczny Uniwersytetu Wrocławskiego, 5.01.2007, na podstawie pracy magisterskiej „Deutsche und polnische phraseologische Wörterbücher – Versuch einer konfrontativen Beschreibung”; promotor: prof. dr hab. Iwona Bartoszewicz.

Doktor nauk humanistycznych – Wydział Filologiczny Uniwersytetu Gdańskiego, 7.04.2011, na podstawie rozprawy doktorskiej „Polsko-niemiecka frazeologia w słownikach Michała Abrahama Troca i Samuela Bogumiła Lindego”; promotor w przewodzie doktorskim: prof. dr hab. Andrzej Kątny, recenzenci w przewodzie doktorskim: prof. dr hab. Iwona Bartoszewicz, prof. UAM, dr hab. Czesława Schatte. Praca doktorska obroniona z wyróżnieniem.

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych:

15.03.2010–2.06.2010 – asystent w Instytucie Filologii Germańskiej Uniwersytetu Gdańskiego (umowa o pracę na zastępstwo).

1.10.2010–14.12.2011 – asystent w Instytucie Filologii Germańskiej Uniwersytetu Gdańskiego.

Od 15.12.2011 – adiunkt w Instytucie Filologii Germańskiej Uniwersytetu Gdańskiego, w Zakładzie Języka Niemieckiego i Translatoryki (do 30.10.2019: Katedra Językoznawstwa i Translatoryki).

4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.):

Na moje **najnowsze osiągnięcie naukowe**, będące efektem prac badawczych skoncentrowanych wokół kompleksu tekstowego ‘kazanie pogrzebowe’ (niem. *Leichenpredigt*), składają się następujące elementy:

I. Monografia „Der Tod in Danzig. Danziger Leichenpredigten (1586–1746) aus textlinguistischer Sicht“. Göttingen: V&R unipress 2023 (=Fields of Linguistics – Aktuelle Fragestellungen und Herausforderungen 3), ss. 513. Recenzja wydawnicza: prof. dr hab. Józef Wiktorowicz (zał. 4: pkt. I.1a).

II. Cykl sześciu powiązanych tematycznie artykułów naukowych, opublikowanych w czasopismach naukowych lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych, dotyczący gdańskich protestanckich kazań pogrzebowych z lat 1586–1746 (zał. 4: pkt. I.2a–f):

- *Bezeichnungen für Sterben und Tod in Danziger Leichenpredigten*. W: *Studia Germanica Gedanensia* 35/2016, s. 32–41.
- „Nun solte ich auch wohl bemühet seyn, auff unterschiedene bewegliche Argumenta, und sonderbare Trost=Gründe zu dencken [...]“. Zu argumentativen Strategien in Danziger Leichenpredigten (1586–1746). W: *Linguistische Treffen in Wrocław* 18 (II)/2020, s. 199–211.
- *Historische Text(sorten)linguistik in germanistischer Forschung in Deutschland und in Polen*. W: *Studia Germanica Gedanensia* 43/2020, s. 72–81.
- *Sprache des Sterbens – Sprache des Todes in Danziger Leichenpredigten (1586–1746)*. W: Ch. Braun (red.): *Sprache des Sterbens – Sprache des Todes. Linguistische und interdisziplinäre Perspektivierung eines zentralen Aspekts menschlichen Daseins*. Berlin/Boston: de Gruyter 2021, s. 251–264.
- *Deutsche und polnische Leichenpredigten – Versuch eines ersten Vergleichs*. W: *Zeitschrift für Mitteleuropäische Germanistik* 10/2024, s. 139–155.
- *Leichenpredigt als Textkomplex*. W: *Linguistische Treffen in Wrocław* 26/2024, s. 81–90.

Ad. I.

Przedmiotem mojej **monografii habilitacyjnej „Der Tod in Danzig. Danziger Leichenpredigten (1586–1746) aus textlinguistischer Sicht”** są nowożytnie protestanckie kazania pogrzebowe wydrukowane w Gdańsku w podanym w tytule przedziale czasowym. Chodzi o liczące kilkadziesiąt stron druki o charakterze funeralnym, które otrzymywali po śmierci członkowie gdańskiej elity, a więc przedstawiciele szlachty, patrycjatu, inteligencji, oficerów i średniego mieszczaństwa. Funkcjonujące jako dodatkowy „pomnik” wystawiany zmarłej osobie stanowiły też dobry sposób zaprezentowania się fundującej je rodziny i zapewnienia sobie społecznego prestiżu. Czytane były jednak nie tylko przez bliskich zmarłego, ale również przez osoby postronne jako literatura moralizująca i poczekająca (niem. *Erbauungsliteratur*).

Studium, będące moim głównym osiągnięciem naukowym, powstało jako odpowiedź na lukę badawczą, którą można umiejscowić na czterech poziomach (por. podrozdział 1.1):

- **Systematyczna analiza poszczególnych historycznych gatunków tekstu**

Postulat badań diachronicznych nad gatunkami tekstów był wielokrotnie sygnalizowany w literaturze przedmiotu¹ i świadczy o niedostatecznej uwadze, jaką tekstolodzy poświęcają starym tekstom.

- **Analiza tekstologiczna kompleksu tekstowego ‘kazanie pogrzebowe’**

Protestanckie kazania pogrzebowe nie były do tej pory przedmiotem osobnego badania tekstologicznego ani na gruncie germanistyki w krajach niemieckojęzycznych, ani germanistik zagranicznych. Wydana w 2016 roku monografia polskiego germanisty Ireneusza Gaworskiego pt. „Formale und funktionale Aspekte der Nachfeldbesetzung in der Textsorte ‘protestantische Leichenpredigt’ (1546–1801) – diachrone Perspektive” (Warszawa 2016), poświęcona protestanckim kazaniom pogrzebowym przechowywanym w Bibliotece Księcia Augusta (Herzog August Bibliothek) w Wolfenbüttel, koncentruje się wyłącznie wokół zagadnień składniowych.

- **Analiza tekstologiczna środkowo-wschodnioeuropejskich kazań pogrzebowych**

Istotna luka badawcza istnieje również w odniesieniu do kazań pogrzebowych pochodzących z dawnego niemieckiego obszaru językowego Europy Środkowo-Wschodniej. Na fakt, że w

¹ Por. np. Wolfgang Heinemann (2000): *Textsorten. Zur Diskussion um Basisklassen des Kommunizierens. Rückschau und Ausblick*. W: K. Adamzik (red.): *Textsorten. Analysen und Reflexionen*. Tübingen: Stauffenburg, s. 26; Oliver Pfefferkorn (2005): „*Übung der Gottseligkeit*“. *Die Textsorten Predigt, Andacht und Gebet im deutschen Protestantismus des späten 16. und des 17. Jahrhunderts*. Frankfurt am Main: Lang, s. 11.

dyskursie naukowym obecne są jedynie kazania wrocławskie, wskazuje Haberland.² Podkreśla przy tym, że kazania pochodzące z Pomorza nie spotkały się do tej pory z zainteresowaniem badaczy, mimo że region ten dysponuje piśmiennictwem okolicznościowym wysokiej jakości. Jedyńm wyjątkiem w tym względzie jest projekt przeprowadzony w latach 2020–2022, poświęcony germanicom z pierwszej połowy XVII wieku, w tym przechowywanym obecnie w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego 50 kazaniom pogrzebowym pochodzącym głównie z biblioteki zamku Plathe na Pomorzu.³

- **Analiza tekstologiczna gdańskich kazań pogrzebowych**

Dezyderatem badawczym było również opracowanie tekstologiczne gdańskich kazań pogrzebowych przechowywanych w Bibliotece Gdańskiej PAN pod sygnaturą »Oe«. Co istotne, kazania te nie wzbudziły do tej pory większego zainteresowania nie tylko wśród filologów, w tym lingwistów, ale także przedstawicieli innych dziedzin.⁴ Opublikowane dotychczas prace, w których wspomina się o gdańskich kazaniach pogrzebowych, mają albo charakter przyczynkowy⁵, albo traktują kazania jako element szerszego zjawiska⁶. W omawianym punkcie należy też dodać, że gdańskie kazania nie są ani dobrze zbadane lokalnie, ani rozpoznawane na zewnątrz. Co znamienne, Gdańsk nie jest obecny na mapie miejsc druku kazań pogrzebowych, sporządzonej przez najbardziej prominentnego badacza nowożytnych kazań pogrzebowych Rudolfa Lenza⁷, mimo że widnieją na niej takie miasta jak Wrocław, Szczecin czy Elbląg. Gdańskie kazania przechowywane w BG PAN nie są także zarejestrowane w bazie niemieckojęzycznych kazań pogrzebowych GESA (*Gesamtkatalog deutschsprachiger Leichenpredigten*⁸). Również korpus wczesnonowożytnych tekstów

² Detlef Haberland (2012): *Ausgewählte Neuerscheinungen zu Leichenpredigten in der frühneuzeitlichen deutschen Kultur im östlichen Europa*. W: *Zeitschrift für Ostmitteleuropa-Forschung* 61, 1, s. 77–86.

³ Por. Cora Dietl (2022): *Leichenpredigten / Kazania żałobne*. W: C. Dietl / M. Kubisiak / T. Ososiński: *Religion, Reim und Regiment. Germanica der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts in der Universitätsbibliothek Łódź. Ausstellungskatalog / Religia, rym i regiment. Germanica z pierwszej połowy XVII wieku w Bibliotece Uniwersytetu Łódzkiego. Katalog wystawy*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 81–96.

⁴ Por. na ten temat: Katarzyna Cieślak (1998): *Tod und Gedenken. Danziger Epitaphien vom 15. bis zum 20. Jahrhundert*. Lüneburg: Institut Nordostdeutsches Kulturwerk, s. 84.

⁵ Np. Theodor Bertling (1943): *Barocke Leichenpredigten und ihre Bedeutung für uns*. W: *Danziger familiengeschichtliche Beiträge* 7, s. 25–34; Maria Otto (2017): *Z dziejów gdańskiej literatury kaznodziejskiej w XVII–XVIII wieku*. W: E. Kizik / S. Kościelak (red.): *Gdańsk protestancki w epoce nowożytnej. W 500-lecie wystąpienia Marcina Lutra*. T. 1. Gdańsk: Muzeum Narodowe, s. 224–245.

⁶ Np. Alicja Kurkowa (1979): *Grafika ilustracyjna gdańskich druków okolicznościowych XVII wieku*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich; Edmund Kotarski (1988): *Orbis academicus w gdańskiej poezji okolicznościowej XVII wieku*. W: *Rocznik Gdański* 48/1, s. 115–149.

⁷ Rudolf Lenz (1990a): *De mortuis nil nisi bene? Leichenpredigten als multidisziplinäre Quelle unter besonderer Berücksichtigung der historischen Familienforschung, der Bildungsgeschichte und der Literaturgeschichte*. Sigmaringen: Thorbecke, s. 19.

⁸ Por. <https://www.personalschriften.de/datenbanken/gesa.html> (25.01.2024).

funeralnych „AEDit Frühe Neuzeit”, będący częścią platformy DTA (*Deutsches Textarchiv*), zawiera jedynie zdigitalizowane kazania wrocławskie.⁹

Nadrzędnym celem pracy było zatem przeprowadzenie – na materiale wydobytych z naukowego zapomnienia gdańskich kazań pogrzebowych z lat 1586–1746 – **pragmalingwistycznej i tekstologicznej analizy kompleksu tekstowego ‘kazanie pogrzebowe’**. Chodziło w niej głównie o odpowiedź na pytanie, co autorzy gdańskich kazań pogrzebowych chcieli osiągnąć u odbiorców za pomocą swoich tekstów i jakich środków językowych w tym celu używali.

Pierwszym etapem prac było **uporządkowanie kwestii korpusu gdańskich kazań pogrzebowych**, co do którego brak klarownych ustaleń w dotychczas powstałych publikacjach; liczbę „około 600 kazań” podaje Cieślak¹⁰. Sięgnęłam w tym celu po opracowany przed rokiem 1945 rękopiśmienny katalog systematyczny zatytułowany „Oe. Gdańskie biograficzne pisma okolicznościowe – Danziger biographische Gelegenheitsschriften”, rejestrujący 72 tomy zbiorowe, z których cztery zaginęły podczas wojny. Wyodrębniłam na jego podstawie 26 tomów, zawierających wyłącznie lub w przeważającej części kazania pogrzebowe, i następnie zliczyłam kazania. Według danych katalogowych łączna liczba adligatów zawartych w tych tomach wynosi rzeczywiście 630 numerów, jednak liczbę tę należało poddać weryfikacji i uściśleniu. Wyłączyłam, po pierwsze, 197 druków, do których należą wiersze okolicznościowe i inne pisma funeralne, a także inne niż niemieckie (polskie i łacińskie) oraz rękopiśmienne kazania pogrzebowe. Po drugie, wykluczyłam 162 dublety. Powstał w ten sposób zbiór obejmujący 270 kazań pogrzebowych, stanowiący szeroki korpus badawczy rozprawy. Kolejnym krokiem było wyodrębnienie korpusu wąskiego. Składa się on z 20 kazań pogrzebowych z lat 1586–1746 wybranych na podstawie określonych kryteriów. Uwzględniłam tu w pierwszej linii datę najstarszego i najnowszego zachowanego kazania. Wzięłam też pod uwagę frekwencję kazań w poszczególnych dekadach – największą reprezentację w korpusie mają gdańskie kazania powstałe w drugiej połowie XVII wieku, skąd pochodzi prawie 60% wszystkich zachowanych druków. Istotny przy doborze korpusu wąskiego był również udział kobiet i mężczyzn – odpowiednio $\frac{1}{3}$ i $\frac{2}{3}$, co odpowiada udziałowi obu płci również w korpusie

⁹ Por. <https://www.deutschestextarchiv.de/doku/textquellen> (12.06.2024); na ten temat również: Mechthild Habermann (2023): *Textmuster in protestantischen Leichenpredigten des frühen und späten 17. Jahrhunderts*. W: S. Haaf / B.-M. Schuster (red.): *Historische Textmuster im Wandel. Neue Wege zu ihrer Erschließung*. Berlin/Boston: de Gruyter, s. 362.

¹⁰ Cieślak, op. cit., s. 84.

szerokim (a także – w zasobach ogólnoniemieckich¹¹). Znaczenie miało też zróżnicowanie stylistyczne kazań – włączyłam jedno lub maksymalnie dwa kazania jednego i tego samego autora (por. podrozdział 5.2).

Przy opracowaniu **metody badawczej** dla analizy tak pozyskanego korpusu tekstów historycznych pomocne okazały się z jednej strony – co oczywiste – dokonania lingwistyki tekstu ukierunkowanej diachronicznie (opisane szerzej w podrozdziale 2.2 niniejszej rozprawy), z drugiej strony ustalenia tekstologów zajmujących się tekstami w ujęciu synchronicznym. Zaproponowany model analityczny stanowi mianowicie syntezę poszczególnych wymiarów opisu tekstu stosowanych przy analizie tekstów współczesnych: sytuacji, funkcji, tematu, struktury i ukształtowania językowo-stylistycznego (por. podrozdział 5.1).¹² Uwzględnia on jednak specyfikę tekstów historycznych, co przejawia się z jednej strony w tym, że w przypadku starych tekstów duże znaczenie należy przypisać zewnętrznym cechom tekstowym, a więc wymiarowi pragmatycznemu, jednak nie traktować wymienionych cech zewnątrz- i wewnątrztekstowych hierarchicznie. Z drugiej strony dąży się do tego, by wyróżnione cechy tekstowe nie były opisywane w izolacji, lecz w interakcji, co umożliwiła zaczerpnięta z badań Pfefferkorna (2005) kategoria ‘zasada kształtowania tekstu’ (niem. *Textgestaltungsprinzip*; częściowo zbieżną kategorię pod etykietą *metakommunikative Wissensbestände* [zasoby wiedzy metakomunikatywnej] proponuje Lindner¹³). Chodzi tu o charakterystyczne dla tekstów moralizujących i pokrzepiających (niem. *Erbauungsliteratur*) zasady – retoryczność, polifunkcyjność i wielokrotne zaadresowanie oraz intertekstowość, które z jednej strony znajdują odzwierciedlenie w wymienionych wyżej cechach tekstowych, a z drugiej pozwalają uchwycić współdziałanie i wzajemny wpływ tych cech.

Gdańskie kazania pogrzebowe, zaklasyfikowane ze względu na swoją heterogeniczność jako ‘kompleks tekstowy’ (por. podrozdział 4.5) składający się z tekstu głównego (kazanie właściwe), paratekstów (strona tytułowa, dedykacja i epilog) oraz życiorysu, poddałam w obszernym szóstym rozdziale rozprawy **wielowymiarowej analizie tekstologicznej**, uwzględniającej uwarunkowania sytuacyjne, strukturę, funkcję, cechy językowo-stylistyczne i temat.

¹¹ Por. Rudolf Lenz (1990b): *Leichenpredigt*. W: *Theologische Realenzyklopädie*. T. XX. Berlin/New York: de Gruyter, s. 668.

¹² Por. Klaus Brinker / Hermann Cölfen / Steffen Pappert (⁸2014): *Linguistische Textanalyse. Eine Einführung in Grundbegriffe und Methoden*. Berlin: Schmidt, s. 139–146; Wolfgang Heinemann / Dieter Viehweger (1991): *Textlinguistik. Eine Einführung*. Tübingen: Niemeyer, s. 145–175; Margot Heinemann / Wolfgang Heinemann (2002): *Grundlagen der Textlinguistik. Interaktion – Text – Diskurs*. Tübingen: Niemeyer, s. 145–149.

¹³ Bettina Lindner (2018): *Medizinische Gutachten des 17. und 18. Jahrhunderts. Sprachhistorische Untersuchungen zu einer Textsortenklasse*. Berlin/Boston: de Gruyter, s. 17–18.

Omawianej monografii przyświecało założenie, że w ramach historycznej lingwistyki tekstu konieczne jest uwzględnienie uwarunkowań społecznych oraz aspektów formalnych i materialnych. W części teoretycznej rozprawy (rozdział 3) naszkicowałam zatem sytuację historyczną Gdańska w XVII wieku i w pierwszej połowie XVIII wieku, ze szczególnym uwzględnieniem stosunków ekonomicznych, kulturowych, społecznych, wyznaniowych i językowych. W części empirycznej opisałam z kolei **uwarunkowania sytuacyjne** analizowanych kazań pogrzebowych (podrozdział 6.1), koncentrując się z jednej strony na czynniku niejęzykowym jako czynniku tekstowym, z drugiej strony – na czynniku ludzkim. Jeśli chodzi o pierwszą kwestię, zaprezentowane zostały medialne i materialne aspekty gdańskich kazań pogrzebowych, w tym możliwe do uchwycenia ilościowe i jakościowe różnice między wersją mówioną i drukowaną, zależność między oralnością i piśmiennością oraz cechy kazania pogrzebowego jako obiektu graficznego. Przeprowadzona analiza, uwzględniająca m.in. informacje metatekstowe, pozwoliła na wniosek, że drukowane kazania pogrzebowe są rozbudowanymi wersjami kazań wygłoszonych ustnie, zawierającymi pewne ślady oryginalnej oralności (elipsy, wypełnienia postpola, wyrażenia deiktyczne, formy adresatywne, partykuły i interiekcje). Z konceptualnego punktu widzenia można je uznać za przykłady oralności imitowanej (niem. *artifizielle, elaborierte, imitierte, simulierte, stilisierte Mündlichkeit*)¹⁴, zarówno w wersji oralności post-, jak i anteskryptywnej (niem. *post- und anteskriptive Oralität*). Jako obiekty graficzne stanowią z kolei przekazy multimodalne oparte na interakcji między treścią kazania a potencjałem znaczeniowym zawartych w nim winiet oraz ilustracji symbolicznych, w tym emblematów. W odniesieniu do czynnika ludzkiego jako czynnika tekstowego scharakteryzowano sieć producentów (twórca koncepcji – formułujący – layouter – sponsor) oraz – zgodnie z regułą wielokrotnego zaadresowania i polifunkcjonalności – grupę odbiorców kazań (żałobnicy – pozostali wierni – duchowni). Kolejny etap badania obejmował analizę **makrostruktury** ze szczególnym uwzględnieniem wpływu retoryki na budowę kazań pogrzebowych (podrozdział 6.2). Należy podkreślić, że formuliczność makrostrukturalna jest tu ściśle związana z mikrostrukturalną, co wyraża się występowaniem w poszczególnych częściach kazań powtarzających się wyrażen rutynowych (niem. *Routineausdrücke*), będących językowymi realizacjami rutyn tekstowych (niem.

¹⁴ Por. Anne Betten (2000): *Zum Verhältnis von geschriebener und gesprochener Sprache im Frühneuhochdeutschen*. W: W. Besch / A. Betten / O. Reichmann / S. Sonderegger (red.): *Sprachgeschichte. Ein Handbuch zur Geschichte der deutschen Sprache und ihrer Erforschung*. T. 2.2. Berlin/New York: de Gruyter, s. 1646–1664; Peter Koch / Wulf Oesterreicher (1985): *Sprache der Nähe – Sprache der Distanz. Mündlichkeit und Schriftlichkeit im Spannungsfeld von Sprachtheorie und Sprachgeschichte*. W: *Romanistisches Jahrbuch* 36, s. 15–43; Peter Koch / Wulf Oesterreicher (2008): *Mündlichkeit und Schriftlichkeit von Texten*. W: N. Janich (red.): *Textlinguistik. 15 Einführungen*. Tübingen: Narr, s. 199–215.

TextROUTINEN) w ujęciu Feilke¹⁵. Analiza makrostrukturalna pozwoliła mi na wyróżnienie następujących części składowych kazania pogrzebowego: strona tytułowa, dedykacja, kazanie właściwe, życiorys i epilog. Co istotne, z pola zainteresowań wyłączałam teksty samodzielne, pochodzące od innych autorów, np. *epicedia*, ze względu na ich luźne powiązanie z całością jedynie przez odniesienie do tej samej osoby zmarłej. W ramach strony tytułowej wyróżniłam siatkę 18 komponentów, z których część (np. tytuł kazania, imię i nazwisko zmarłego, epiteta *ornantia*, imię i nazwisko autora i jego funkcja kościelna) ma charakter obligatoryjny i tworzy trzon omawianego paratektu. Zauważyłam też trzy tendencje w ukształtowaniu dedykacji, która przybiera formę albo krótkiej formuły dedykacyjnej, albo rozbudowanego listu dedykacyjnego, ewentualnie kombinacji formuły dedykacyjnej z listem. Najczęstszy schemat gdańskich kazań właściwych opiera się z kolei na połączeniu podwójnego *exordium* (*exordium generale* i *exordium speciale*) z doktryną wykazującą elementy aplikacyjne. Bazujący na tradycji mowy *epideiktycznej* życiorys obejmuje następujące toposy: narodziny, rodzice i dziadkowie, chrzest, dzieciństwo i młodość, szkoła i wykształcenie, podróże, małżeństwo i dzieci, urzędy lub funkcje rodzinne, życie chrześcijańskie, choroba letalna, śmierć. Klasyczny epilog kazania zawiera zaś trzy części: *laudacyjną*, *lamentacyjną* i *konsolacyjną*.

Określając **funkcję** gdańskich kazań pogrzebowych (podrozdział 6.3), nie bazowałam na założeniu *a priori*, ale uwzględniłam rozpoznanie empiryczne (zgodnie z postulatem Fritza¹⁶), będące efektem analizy obecnych w materiale językowym wskaźników funkcji tekstowej/ych (niem. *Indikatoren der Textfunktion(en)*)¹⁷. Wnioski z tak przeprowadzonego badania są następujące: Mamy tu do czynienia z tekstami złożonymi funkcjonalnie, a co za tym idzie – nie znajduje uzasadnienia ograniczanie się do dominującej (tzn. *apelatywnej*) funkcji tekstowej. W kazaniach właściwych funkcja *apelatywna* jest bowiem ściśle sprzężona z funkcją *informacyjną*, ponieważ istnieje ciągła *naprzemiennosc* między fragmentami wykładającymi i interpretującymi Biblię a fragmentami o potencjale aplikacyjnym. O obecności funkcji *informacyjnej* świadczy przy tym przede wszystkim *eksplikatywne* rozwinięcie tematu (niem. *die explikative Themenentfaltung*), charakteryzujące się licznymi kompilacjami cytatów biblijnych i podawaniem *exemplów* pochodzenia biblijnego, a także

¹⁵ Por. Helmuth Feilke (2003): *Textroutine, Textsemantik und sprachliches Wissen*. W: A. Linke / H. Ortner / P. R. Portmann-Tselikas (red.): *Sprache und mehr. Ansichten einer Linguistik der sprachlichen Praxis*. Tübingen: Niemeyer, s. 209–229 oraz późniejsze prace; por. również na ten temat m.in. Natalia Filatkina (2018): *Historische formelhafte Sprache. Theoretische Grundlagen und methodische Herausforderungen*. Berlin/Boston: de Gruyter.

¹⁶ Gerd Fritz (²2017): *Dynamische Texttheorie*. Gießener Elektronische Bibliothek, s. 452, http://geb.uni-giessen.de/geb/volltexte/2013/9243/pdf/FritzGerd_2013.pdf (17.09.2020).

¹⁷ Por. Brinker/Cölfen/Pappert, op. cit., s. 98–110.

sięganiem po określone struktury gramatyczne (bezpośrednie i pośrednie pytania, sekwencje ‘pytanie – odpowiedź’, pytania retoryczne, quasi-definicje, porównania). Na potencjał aplikacyjny określonych fragmentów kazania właściwego wskazuje z kolei argumentacyjne rozwinięcie tematu (niem. *die argumentative Themenentfaltung*), osiąganego głównie za pomocą następujących środków językowych: zdań rozkazujących, konstrukcji z czasownikami modalnymi, modalnych konstrukcji bezokolicznikowych typu *haben+zu+Infinitiv* i *sein+zu+Infinitiv*, partykuł modalnych, pytań retorycznych z czasownikami *sollen* i *wollen* w znaczeniu deontycznym. Trzecią dodatkową funkcją, obecną zwłaszcza we fragmentach lamentacyjnych i laudacyjnych, jest funkcja kontaktowa, wyrażająca się przykładowo w obecności zdań performatywnych i jednostek leksykalnych o konotacji pozytywnej. W załączonej do kazania właściwego biografii zmarłego przeważa wprowadzenie informowanie o kolejnych etapach życiowych, jednak zadaniem tej części jest również zachęcenie odbiorców do naśladowania przykładowego życia zmarłego przez pośredni apel, stąd obecność w życiorysach wskaźników zarówno informacyjnej (deskryptywne rozwinięcie tematu, niem. *die deskriptive Themenentfaltung*), jak i apelatywnej (np. jednostki leksykalne o konotacji pozytywnej) funkcji tekstowej.

Analiza **kształtu językowo-stylistycznego** gdańskich kazań pogrzebowych (podrozdział 6.4) została przeprowadzona za pomocą kategorii retorycznych w ujęciu Pletta¹⁸ i pozwoliła stwierdzić, że frekwencja poszczególnych kategorii figur stylistycznych (przyjętych za Ottmersem)¹⁹ zależy od elementu makrostruktury i jego funkcji tekstowej. W kazaniu właściwym przeważają figury argumentacyjne spełniające rolę ‘mikrostrategii argumentacyjnych’ (np. rogatio, exclamatio, praeparatio, definitio, enumeracja, similitudo, aluzja, antyteza). W życiorysie obecne są w porównywalnym zakresie wszystkie kategorie figur: amplifikacyjne (np. antyklmaks, tautologia, aliteracja), substytucyjne (np. epitet, eufemizm) i argumentacyjne (np. descriptio, enumeracja). Również w epilogu występują wszystkie wyróżnione trzy typy figur, jednak intensywność ich występowania zależy od realizowanej w danym fragmencie funkcji tekstowej, np. fragmenty o charakterze konsolacyjnym charakteryzują się nagromadzeniem figur argumentacyjnych.

Wymiar tematyczny kazań ukazałam na przykładzie trzech wybranych aspektów: 1. temat oparty na Biblii (podrozdział 6.5), 2. temat śmierci i umierania (podrozdział 6.6), 3. temat Gdańska (podrozdział 6.7). Pierwszy z nich dotyczy biblijnych powiązań intertekstowych ze

¹⁸ Heinrich F. Plett (2001): *Einführung in die rhetorische Textanalyse*. Hamburg: Buske.

¹⁹ Clemens Ottmers (1996): *Rhetorik*. Stuttgart/Weimar: Metzler.

szczególnym uwzględnieniem tzw. *Leich(predigt)text*, czyli cytatu z Pisma Świętego leżącego u podstaw całego kazania właściwego. W części tej przeanalizowałam też sposoby oznaczania intertekstowego zarówno bezpośrednich, jak i pośrednich cytatów biblijnych, a także cytatów z innych dzieł kościelnych i świeckich. Opierając się na podziale na intertekstowość tematyczną, oznaczoną i nieoznaczoną (niem. *die thematisierte, die markierte, die unmarkierte Intertextualität*)²⁰, wykazałam, że najczęściej występującym w gdańskich kazaniach typem jest ten pierwszy, oznaczający dokładną informację na temat cytowanego dzieła. Analiza wątku tematycznego ‘śmierć i umieranie’ przyniosła z kolei odpowiedź na pytanie, jakich sformułowań w tym zakresie używali autorzy gdańskich kazań pogrzebowych, ergo jakie aspekty chcieli uwypuklić lub pominąć, a także jakie zasoby wiedzy na temat śmierci mogą uchodzić za skonwencjonalizowane w ówczesnym środowisku gdańskim. Było to możliwe dzięki zastosowaniu kategorii analitycznej ramy konceptualnej (*Frame*), rozumianej jako *Wissensrahmen*²¹ lub *Prädikationsrahmen*²², i co za tym idzie próbie rekonstrukcji ramy konceptualnej ŚMIERĆ. Rama ta bazuje wprawdzie na ramie ogólnej pochodzącej z “FrameNet des Deutschen”²³, jednak uwzględnia specyfikę gdańskiego materiału historycznego i leżącego u jego podstaw obrazu świata. Analizując temat Gdańska w kazaniach pogrzebowych, skoncentrowałam się z kolei na stwierdzeniu, które elementy makrostruktury kazania pogrzebowego zawierają informacje świadczące o związkach regionalnych zmarłego z miastem nad Motławą i w jaki sposób związki te są wyrażane językowo.

Wartością dodatkową, pozafilologiczną omawianej monografii jest umieszczenie na jej końcu **rejestru wszystkich gdańskich kazań pogrzebowych** z sygnaturą ›Oe‹. Stanowiący załącznik do omawianej rozprawy rejestr został mianowicie opracowany jako element komplementarny do poświęconego Gdańskowi czterotomowego katalogu zespołu Klausa Garbera²⁴, obejmującego jedynie samodzielne wiersze okolicznościowe. Celem tak pomyślanego wykazu gdańskich kazań jest umożliwienie szybkiej i sprawnej orientacji w

²⁰ Por. Jörg Helbig (1996): *Intertextualität und Markierung. Untersuchungen zur Systematik und Funktion der Signalisierung von Intertextualität*. Heidelberg: Winter, s. 83–142; Pfefferkorn, op. cit., s. 191.

²¹ Por. Dietrich Busse (2008): *Diskurslinguistik als Epistemologie. Das verstehensrelevante Wissen als Gegenstand linguistischer Forschung*. W: I. Warnke / J. Spitzmüller (red.): *Methoden der Diskurslinguistik. Sprachwissenschaftliche Zugänge zur transtextuellen Ebene*. Berlin: de Gruyter, s. 57–88.

²² Alexander Ziem (2013): *Wozu Kognitive Semantik?*. W: D. Busse / W. Teubert (red.): *Linguistische Diskursanalyse: neue Perspektiven*. Wiesbaden: Springer Fachmedien, s. 217–237.

²³ <https://gsw.phil.hhu.de/framenet/frame?id=1101> (13.06.2024).

²⁴ Stefan Anders / Sabine Beckmann / Klaus Garber (red.) (2009): *Handbuch des personalen Gelegenheitsschriftums in europäischen Bibliotheken und Archiven*. T. 23–26: *Danzig – Gdańsk. Danziger Bibliothek der Polnischen Akademie der Wissenschaften*. Hildesheim/Zürich/New York: Olms.

zbiorniku przechowywanym w BG PAN filologom oraz innym zainteresowanym badaczom. Rejestr ten zostanie też przekazany do Centrum Badań Pism Okolicznościowych na Uniwersytecie Filipa w Marburgu (*Forschungsstelle für Personalschriften an der Philipps-Universität*) w celu włączenia go do bazy niemieckojęzycznych kazań pogrzebowych GESA, w której zindeksowano wprawdzie niektóre kazania wydrukowane w Gdańsku, jednak pochodzące z innych niż BG PAN instytucji bibliotecznych i archiwalnych.

Szczególne osiągnięcia i wnioski wynikające z rozprawy habilitacyjnej i świadczące o tym, że stanowi ona znaczny wkład w rozwój dyscypliny językoznawstwo:

- **Sporządzenie pierwszego na gruncie germanistyki opracowania z zakresu historycznej lingwistyki tekstu dotyczącego kompleksu tekstowego ‘kazanie pogrzebowe’.**

Omówiona wyżej monografia stanowi obszerne i kompleksowe studium, w którym dokonano wielopłaszczyznowej analizy kazań pogrzebowych uwzględniającej zarówno cechy zewnętrzne, jak i wewnętrzne. Co warto podkreślić, sięgnięto w tym celu po ‘duży’ gatunek tekstowy, zrywając z praktyką badań skoncentrowanych wokół ‘małych’ gatunków historycznych. Wypełniono przy tym lukę badawczą również w tym sensie, że wzięto na warsztat korpus zakorzeniony lokalnie, obejmujący kazania gdańskie będące częścią dziedzictwa pomorskiego, a w szerszej perspektywie – środkowo-wschodnioeuropejskiego. Przeprowadzona w ten sposób analiza, dostarczająca konkretnych ustaleń empirycznych, stanowi odpowiedź na wielokrotnie sygnalizowany, jednak rzadko realizowany postulat ‘historii języka jako historii gatunków tekstowych’ (niem. *Sprachgeschichte als Textsortengeschichte*).

- **Stworzenie autorskiej koncepcji modelu badawczego** bazującej na założeniu, że można, a nawet warto połączyć metody badawcze ukierunkowane synchronicznie z tekstami historycznymi.

Tak pojęta kombinacja metod i instrumentów badawczych odnoszonych zazwyczaj do współczesnego materiału językowego (m.in. model wielopoziomowej analizy tekstu, koncepcja rutyn tekstowych, teoria *Frame*) z tekstami historycznymi pozwoliła na uchwycenie w ramach przeprowadzonej analizy specyfiki tychże tekstów, ich języka i zawartego w nich obrazu świata. Co istotne, zaproponowany hybrydowy model badawczy ma duży potencjał aplikacyjny i może zostać użyty w dalszych diachronicznych analizach poszczególnych gatunków tekstu.

- **Określenie niejasnego do tej pory statusu tekstowego kazań pogrzebowych i uściślenie kwestii, co do której panuje chaos w dotychczasowych opracowaniach tematu, a**

mianowicie które elementy tekstowe należą do kazania pogrzebowego jako druku złożonego z kilku składowych.

Zrezygnowano w tym względzie, po pierwsze, z obecnego w literaturze przedmiotu, a nieprecyzyjnego w odniesieniu do analizowanych tekstów, określenia ‘gatunek tekstowy’ (niem. *Textsorte*) i zaproponowano w jego miejsce termin ‘kompleks tekstowy’ (niem. *Textkomplex*) oraz wyróżniono w ramach tak pojętego kompleksu kilka typów tekstów, wyłączając jednocześnie jednostki odrębne.

- **Odtworzenie ‘środowiska retorycznego’**, w jakim powstawały gdańskie protestanckie kazania pogrzebowe.

Z uwagi na fakt, że analizowane kazania pogrzebowe są gatunkiem powstałym zgodnie z postulatami retoryki normatywnej, dokonano w omawianej rozprawie nowatorskiej próby rekonstrukcji mapy wpływów, jakim podlegali autorzy gdańskich kazań, wynikających głównie z opierania się na kazaniach wzorcowych i przestrzegania przepisów zawartych w podręcznikach retorycznych.

- **Przeprowadzenie wielowymiarowej, szczegółowej analizy ‘manualnej’** wybranych gdańskich kazań pogrzebowych.

Badanie takie pozwoliło ustalić najbardziej charakterystyczne ‘powierzchniowe’ cechy językowe tego typu tekstów. Wyniki tak przeprowadzonej analizy są obecnie pożądane jako punkt wyjścia do dalszych, szeroko zakrojonych badań korpusowych, w których – bazując na obszernych historycznych korpusach elektronicznych – automatycznie pozyskuje się informacje o cechach ‘głębokich’ tekstów, takich jak na przykład funkcja.²⁵ Nie kwestionując zasadności badań mieszanych (*Mixed Methods*), łączących podejście jakościowe z ilościowym, Habermann²⁶ wskazuje jednak – co warto podkreślić w kwestii wartości badania manualnego przeprowadzonego w ramach omawianej monografii – że analiza kwalitatywna takich tekstów jak kazania pogrzebowe jest koniecznością i nie może ona zostać zastąpiona, a jedynie wsparta i uzupełniona przez badanie kwantytatywne.

Omówiona wyżej monografia jednoautorska spotkała się już z pozytywnym odbiorem ze strony środowiska naukowego, czego wyrazem są recenzje autorstwa prof. dr. hab. Petera Ernsta (Uniwersytet Wiedeński) w czasopiśmie „*Zeitschrift für Mitteleuropäische*

²⁵ Por. na ten temat: Susanne Haaf (2019): *Mehrdimensionale Beschreibung erbaulicher Textsorten des 17. Jahrhunderts Ein korpusbasierter Ansatz*. W: *Jahrbuch für Germanistische Sprachgeschichte* 1, s. 324–344; Susanne Haaf (2023): *Sprachgebrauchsmuster erbaulicher Textsorten. Untersuchungen von Leichenpredigten und erbaulichen Prosaschriften des 17. Jahrhunderts in einem Mixed-Methods-Ansatz*. W: S. Haaf / B.-M. Schuster (red.), op. cit., s. 77–116.

²⁶ Habermann, op. cit., s. 363.

Germanistik (10/2024, s. 336–338) oraz prof. dr. hab. Heinza-Helmuta Lügera (Uniwersytet Koblenz-Landau) w czasopiśmie „Beiträge zur Fremdsprachenvermittlung” (69/2025; w druku).

Ad. II.

Paralelnie do omówionej rozprawy powstał **zbiór sześciu prac naukowych** (artykułów i rozdziałów w pracach zbiorowych) poświęconych gdańskim protestanckim kazaniom pogrzebowym z lat 1586–1746. Zadaniem tych tekstów było albo rozwijanie wątków zasygnalizowanych w monografii, albo podejmowanie nowych tematów, co wynikało z faktu, że przeprowadzone w rozprawie badanie ma siłą rzeczy charakter selektywny i niepełny.

Dwa artykuły („Bezeichnungen für Sterben und Tod...” i „Sprache des Sterbens...”) przygotowały grunt pod obszerny rozdział mojej monografii poświęcony opisowi języka śmierci i umierania. Są one dowodem na to, że uchwycenie danego zagadnienia w jego docelowym kształcie – mam tu na myśli ostateczne zastosowanie kategorii analitycznej ramy konceptualnej (*Frame*) – wymagało przejścia dłuższego procesu koncepcyjnego. O ile wcześniejszy artykuł z 2016 roku ma charakter jedynie pierwszego rozpoznania tematu, o tyle w tekście z 2021 roku przedstawiłam już konkretne efekty prób rekonstrukcji językowej ostatniego etapu życia człowieka epoki nowożytnej, zilustrowanego w częściach biograficznych gdańskich kazań. Wyróżniłam tu następujące aspekty: umieranie ukierunkowane teocentrycznie, umieranie przygotowane i zdyscyplinowane, umieranie spokojne i świadome oraz umieranie jako sytuacja graniczna. Ważny wniosek wypływający z obu artykułów dotyczy również stwierdzenia, że repertuar środków językowo-stylistycznych w obliczu śmierci jest nie tylko silnie ustandaryzowany, ale i nie podlega większej ewolucji, o czym świadczy obecność analogicznych sformułowań zarówno w historycznych, jak i współczesnych tekstach, takich jak np. nekrologi prasowe i internetowe.

Inna perspektywa na badane kazania pogrzebowe została zaprezentowana w artykule „*Nun folte ich [...]*” (2020). Jego głównym celem było ukazanie strategii argumentacyjnych i realizujących je środków językowych, stosowanych przez autorów kazań, których zadaniem było także – głównie w ramach epilogu – pocieszenie żałobników. I tu okazało się, że strategie te przetrwały we właściwie niezmiennym kształcie do dziś, choć znajdują obecnie zastosowanie głównie wśród społeczności osób wierzących. W artykule wyróżniono następujące strategie argumentacyjne o charakterze konsolacyjnym: argumentowanie z odwołaniem się do woli Bożej i/lub miłości Boga, argumentowanie w odniesieniu do obowiązku wdzięczności za dar życia nawet w momencie jego końca, argumentowanie z

toposu korzyści, jaka wynika ze śmierci (np. uwolnienie od choroby i cierpienia), argumentowanie przekonaniem o nieśmiertelności duszy ludzkiej i/lub o dalszym „życiu” osoby zmarłej w jej potomkach i wspomnieniach bliskich osób, argumentowanie zmianą na lepsze po trudnym okresie żałoby oraz argumentowanie z toposu marności i dwoistości świata.

Celem artykułu „Historische Text(sorten)linguistik...” (2020) jest z jednej strony próba wyciągnięcia bilansu z podjętych w Niemczech i Austrii oraz Polsce badań germanistycznych poświęconych historycznej lingwistyce tekstu, z drugiej – naszkicowanie perspektyw i wskazanie na luki badawcze. Jednym z dezyderatów są niewątpliwie dalsze analizy poszczególnych historycznych gatunków tekstu, uwzględniające zarówno cechy wewnątrz-, jak i zewnątrztekstowe. Odpowiedzią na tak pojętą lukę badawczą jest wspomniany w artykule projekt „Danziger Leichenpredigten (1586–1746) aus textlinguistischer Sicht”.

W artykule „Deutsche und polnische Leichenpredigten...” (2024) podjęłam próbę zestawienia niemieckich i polskich kazań pogrzebowych przechowywanych w BG PAN z sygnaturą >Oe<. Wykazałam przy tym główne różnice i podobieństwa w zakresie layoutu, struktury i wybranych aspektów tematycznych kazań. Ze względu na dysproporcję tekstów z obu grup językowych oraz fakt, że obecność polskich kazań w niemieckojęzycznym Gdańsku wynika jedynie z czynników zewnętrznych (np. śmierć w Rzeczypospolitej, a więc poza granicami miasta), przeprowadzona analiza ma charakter pierwszego rozpoznania i powinna być punktem wyjścia do dalszych bardzo obiecujących analiz porównawczych nie tylko między kazaniem pogrzebowym różnych języków (niemieckie vs. polskie), ale też różnych wyznań (protestanckie vs. katolickie).

W tekście „Leichenpredigt als Textkomplex” (2024) – będącym reakcją na chaos panujący w tym względzie w literaturze przedmiotu²⁷ – rozwinęłam zasygnalizowany w monografii wątek statusu tekstowego nowożytnych kazań pogrzebowych, koncentrując się na trzech aspektach: 1. kwestii części składowych jednostki ‘kazanie pogrzebowe’, 2. statusu poszczególnych tekstów częściowych i 3. statusu kazania pogrzebowego jako całości. Wyróżniłam w ten sposób w ramach jednostki ‘kazanie pogrzebowe’ trzy typów tekstów częściowych: 1. tekst główny (kazanie właściwe), 2. parateksty (strona tytułowa, dedykacja, epilog) i 3. życiorys. Warunkiem uznania wyróżnionych tekstów częściowych za reprezentantów gatunków tekstowych jest przy tym ich potencjalna autonomia. Jeśli chodzi o status kazania pogrzebowego jako całości, zrezygnowałam z określenia ‘gatunek tekstowy’ (niem.

²⁷ Por. np. Gábor Bibza (2010): *Die deutschsprachige Leichenpredigt der frühen Neuzeit in Ungarn (1571–1711)*. Münster: LIT.

Textsorte), sugerującego jednolity charakter danej jednostki tekstowej. W jego miejsce zaproponowałam termin 'kompleks tekstowy' (niem. *Textkomplex*), pozwalający uchwycić napięcie między homogenicznością i heterogenicznością tego typu tekstów.

Moje **pozostałe osiągnięcia naukowe z lat 2011–2022** (po uzyskaniu stopnia doktora) obejmują monografię jednoautorską i cykl artykułów opublikowanych w czasopismach naukowych lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych. Prace te można przyporządkować dwóm głównym obszarom badawczym:

- I. Frazeologia (w tym frazeografia i frazeodydaktyka);
- II. Językowy obraz śmierci.

Ad. I.

Najważniejszym dokonaniem naukowym z obszaru frazeologii i frazeografii jest moja **monografia zatytułowana „Polsko-niemiecka frazeologia somatyczna w słownikach Michała Abrahama Troca i Samuela Bogumiła Lindego”** (Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego 2012, ss. 204; recenzja wydawnicza: prof. dr hab. Iwona Bartoszewicz) (zał. 4: pkt. I.3.1a). Jej publikacja była możliwa dzięki grantowi Wydziału Filologicznego UG dla młodych naukowców (nr rej. proj.: PUB/F010/8/2011; zał. 4: pkt. II.4.1a; zaświadczenie 1).

Głównym celem studium, będącego nieco zmodyfikowaną wersją rozprawy doktorskiej, było zestawienie dzieła leksykograficznego dwóch wybitnych słownikarzy XVIII i XIX wieku Michała Abrahama Troca i Samuela Bogumiła Lindego pod kątem zawartego w ich słownikach – „Nowym dykcjonarzu to jest mowniku polsko-niemiecko-francuskim” (1764) i „Słowniku języka polskiego” (1807–1814) – polsko-niemieckiego materiału frazeologicznego zawęzonego do frazeologizmów somatycznych.

Przeprowadzona analiza przebiegła trzyetapowo. Jej początkowy etap objął, po pierwsze, prześledzenie – głównie na podstawie danych zawartych we wstępach do słowników oraz w samych słownikach – „świadomości frazeologicznej” (niem. *ein phraseologisches Bewusstsein*)²⁸ Troca i Lindego. Po drugie, podjęto próbę odtworzenia „świadomości frazeograficznej” obu słownikarzy. Było to możliwe dzięki analizie ich metody frazeograficznej, a więc zbadaniu najważniejszych kwestii dotyczących makrostruktury (tu:

²⁸ Na temat świadomości frazeologicznej por. Harald Burger / Annelies Buhofer / Ambros Sialm (1982): *Handbuch der Phraseologie*. Berlin: de Gruyter, s. 370–382; Diana Stantcheva (2003): *Phraseologismen in deutschen Wörterbüchern. Ein Beitrag zur Geschichte der lexikographischen Behandlung von Phraseologismen im allgemeinen einsprachigen Wörterbuch von Adelung bis zur Gegenwart*. Hamburg: Dr. Kovač, s. 1–2.

dobór materiału i korpus, hasłowanie i uporządkowanie frazeologizmów w obrębie artykułu hasłowego), mikrostruktury (tu: słownikowa forma frazeologizmu, określenie jego granicy oraz wariantów frazeologicznych i słownikowego przedstawienia łączliwości frazeologizmów) oraz leksykograficznej prezentacji frazeologizmów (tu: objaśnienie znaczenia frazeologizmu, uwzględnienie aspektów pragmatycznych i gramatycznych oraz rola przykładów).

Drugi etap badania polegał na wyekscerpowaniu z „Nowego dykcjonarza” Troca i „Słownika języka polskiego” Lindego ponad 1100 somatycznych związków frazeologicznych, zawierających łącznie 101 określeń zewnętrznych i wewnętrznych części ciała, oraz zestawieniu i wnikliwej analizie wspólnego zasobu obu słowników. Na podstawie przeprowadzonego badania jednoznacznie sfalsyfikowałam powtarzaną wielokrotnie w literaturze przedmiotu tezę²⁹, jakoby Linde uczynił słownik Troca podstawą swojego dzieła. O tym, że autor „Słownika języka polskiego” zlekceważył „Nowy dykcjonarz” jako źródło materiału frazeologicznego, świadczą same dane liczbowe: 1. wspólny zasób obu słowników wynosi jedynie 16%, 2. 54% frazeologizmów obecnych w „Nowym dykcjonarzu” można wprawdzie odnaleźć w „Słowniku”, jednak nowy materiał frazeologiczny u Lindego stanowi aż 81%. Zaobserwowane zbieżności wynikają m.in. z tego, że obaj słownikarze często wyzyskiwali te same słowniki, np. XVII-wieczne słowniki Grzegorza Knapiusza.

Trzeci etap badania dotyczył w pierwszej linii stwierdzenia, w jakim stopniu obecne w obu słownikach polskie somatyzmy zostały przetłumaczone na język niemiecki. Konieczność taka wynikała z faktu, że zarówno Troc, jak i Linde zamieszczali niemieckie odpowiedniki w sposób niekonsekwentny. Dane w tej kwestii są następujące: Odsetek przetłumaczonych frazeologizmów wynosi w „Nowym dykcjonarzu” 75%, zaś w „Słowniku języka polskiego” – jedynie 32%. Jeśli chodzi o stosowany przez Troca i Lindego typ odpowiedników słownikowych, z przeprowadzonej analizy wynika, że obaj leksykografowie preferowali – co odpowiada dzisiejszym standardom frazeograficznym – odpowiedniki frazeologiczne (Troc: 64%, Linde: 56%), traktując ekwiwalenty niefrazeologiczne w formie luźnych wyrazów, związków wyrazowych i zdań jedynie jako opcję drugiej kategorii. Co istotne, porównanie niemieckich odpowiedników przyporządkowanych przez obu leksykografów do polskich somatyzmów stanowiących wspólny zasób i stwierdzenie wielu różnic w tym zakresie

²⁹ Tezę taką stawiają Franciszek Peplowski (1970): *Samuel Bogumił Linde. W dwusetną rocznicę urodzin. W: Rocznik Kulturalny Kujaw i Pomorza VI*, s. 101 i Aleksandra Iwanowska (1994): *Michał Abraham Troc (ok. 1703–1769). Edytor-leksykograf-tłumacz* (pr. dokt., maszynopis, Gdańsk), s. 487.

pozwoili dodatkowo wzmacni tezę o znikomym wykorzystaniu przez autora *Słownika* dzieła leksykograficznego Troca.

Szczególne osiągnięcia i wnioski wynikające z zaprezentowanej rozprawy, wskazujące na to, że stanowi ona istotny wkład w rozwój językoznawstwa porównawczego (germanistycznego i slawistycznego, w tym polonistycznego), dotyczą następujących kwestii:

- **Wypełnienie luki badawczej** przez dokonanie pierwszego tak szczegółowego i kompleksowego zestawienia dwóch wybitnych osiągnięć XVIII- i XIX-wiecznej leksykografii: „Nowego dykcjonarza” Troca i „Słownika języka polskiego” Lindego, pod kątem zawartego w obu słownikach polsko-niemieckiego materiału frazeologicznego. Zestawienie to umożliwiło wykazanie powiązań i odrębności badanych dzieł leksykograficznych i jednoznaczne sfalsyfikowanie tezy o uczynieniu przez Lindego „Nowego dykcjonarza” podstawą swojego słownika.

- **Nowatorskie zastosowanie przy analizie frazeologii historycznej kompilacji aktualnych metod i narzędzi badawczych**, skrojonych zarówno na potrzeby materiału historycznojęzykowego, jak i współczesnego.

W części empirycznej omawianej rozprawy zastosowano model hybrydowy, polegający na kombinacji koncepcji odnoszonych do frazeologii historycznej (np. metoda identyfikacji związków frazeologicznych w tekstach historycznych, w tym w słownikach³⁰) z narzędziami ukierunkowanymi synchronicznie (np. koncepcja ekwiwalencji, typologia ekwiwalencji we frazeologii oraz typologia odpowiedników w słowniku frazeologicznym³¹).

- **Odtworzenie świadomości frazeologicznej i frazeograficznej Troca i Lindego** oraz ich metody frazeograficznej i umożliwienie tym samym wglądu w warsztat leksykografów historycznych, których dokonania dały asumpt do rozwoju leksykografii, w tym frazeografii, współczesnej.

Szeroko zakrojona kontrastywna analiza leksykologiczna przeprowadzona w studium pozwoliła z jednej strony na rzetelne omówienie kwestii związanych z makro- i mikrostrukturą oraz leksykograficzną prezentacją materiału frazeologicznego, z drugiej strony – na szczegółową analizę polskich somatyzmów odnotowanych w obu słownikach i towarzyszących im niemieckich odpowiedników.

Warto dodać w tym miejscu, że omówiona wyżej monografia jednoautorska spotkała się z pozytywną reakcją ze strony środowiska naukowego, o czym świadczy recenzja prof. dr hab.

³⁰ Burger/Buhofer/Sialm, op. cit., s. 346–382.

³¹ Erika Worbs (1994): *Theorie und Praxis der slawisch-deutschen Phraseographie*. Mainz: Liber, s. 141–172.

Joanny Szczęk (Uniwersytet Wrocławski) opublikowana w numerze czasopisma „Germanica Wratislaviensia” (139/2014, s. 455–459)³².

Tematykę słownikowego ujęcia frazeologii oraz polskich i niemieckich odpowiedników słownikowych w „Nowym dykcyonarzy” Troca i „Słowniku języka polskiego” Lindego podjęłam również w dwóch artykułach opublikowanych równolegle z rozprawą doktorską (zał. 4: pkt. I.3.2c–d).

Bazując na kilku słownikach historycznych (Linde i Orgelbrand dla strony polskiej; Grimmowie i Adelung dla strony niemieckiej), zestawiałam w kolejnym artykule poświęconym frazeologii i frazeografii diachronicznej polskie i niemieckie frazeologizmy zawierające nazwy dwóch podstawowych barw achromatycznych, wykazując jednocześnie, które z nich przetrwały w języku do czasów współczesnych (zał. 4: pkt. I.3.2e). Podobny charakter i cel ma analiza zaprezentowana w artykule (zał. 4: pkt. I.3.3c) poświęconym wybranym frazeologizmom animalistycznym w „Słowniku języka polskiego” Lindego i „Deutsches Wörterbuch” Grimmów.

Bardziej ogólny zakres ma z kolei artykuł (zał. 4: pkt. I.3.2m) omawiający trudności przy identyfikowaniu frazeologizmów w słownikach historycznych, wynikające z niekonsekwencji przy prezentowaniu frazeologizmów (np. nieregularne występowanie kwalifikatorów, brak stałej pozycji mikrostrukturalnej jednostek frazeologicznych w obrębie artykułu hasłowego, brak rozróżnienia między stałymi i luźnymi związkami wyrazowymi) oraz przy ich opisie leksykograficznym (np. różna liczba i jakość przykładów użycia).

Próba odejścia od frazeologii i frazeografii historycznej jest artykuł poświęcony zagadnieniu opisu walencji frazeologizmów we współczesnych ogólnych i specjalistycznych słownikach internetowych (zał. 4: pkt. I.3.3g). Jakość tego opisu – dużo wyższa, jak wykazało badanie, w przypadku słowników specjalistycznych (frazeologicznych) – świadczy o wartości danego słownika i powinna być jednym z kryteriów przy jego wyborze jako narzędzia pracy.

Postulat, by użytkownik słowników znał ich jakość i orientował się, gdzie należy sprawdzać, wyrażony na końcu powyższego artykułu, stał się punktem wyjścia badania opisanego w tekście z zakresu frazeodydaktyki (zał. 4: pkt. I.3.2i). U podstaw analizy leży tu ankieta przeprowadzona wśród studentów filologii germańskiej UG, której celem była odpowiedź na pytanie, po jakie słowniki sięgają studenci przy dekodowaniu nieznanymi frazeologizmów. Zważywszy na fakt, że – jak się okazało – nie zawsze są to źródła dobrej jakości, wskazano na istotną rolę wykładowcy akademickiego jako osoby, która powinna odpowiednio

³² <https://wuwr.pl/gwr/article/view/2223> (12.09.2024).

nakierować w tym względzie studentów. Kompetencja frazeologiczna jest również przedmiotem mojego wcześniejszego artykułu naukowego (zał. 4: pkt. I.3.2h). Prezentuje on wyniki badania mającego na celu stwierdzenie wśród studentów filologii germańskiej UG stopnia aktywnej i pasywnej znajomości frazeologizmów należących do optimum frazeologicznego autorstwa Hallensteinsdóttir/Šajánkovéj/Quasthoffa (2006) oraz odpowiedź na pytanie, czy studia germanistyczne zwiększają kompetencję frazeologiczną. Swój trzeci artykuł poświęcony frazeodydaktyce (zał. 4: pkt. I.3.3b) skoncentrowałam z kolei wokół kompetencji paremiologicznej i kwestii jej rozwoju podczas studiów filologii germańskiej. U podstaw ankiety przeprowadzonej wśród studentów germanistyki UG leży tym razem optimum paremiologiczne autorstwa Ďurčo (2006).

Ad. II.

Drugi obszar badawczy dotyczy językowego obrazu śmierci i umierania w polszczyźnie i niemczyźnie zrekonstruowanego na podstawie współczesnych nekrologów prasowych i innych tekstów o podobnej tematyce. Część badań została zrealizowana dzięki kwerendom bibliotecznym odbytym w ramach projektu „Niemieckojęzyczne teksty o śmierci w ujęciu językoznawczym” (m.in. Biblioteka Uniwersytecka w Paderborn, Biblioteka Uniwersytecka w Bielefeld), na który uzyskałam grant Wydziału Filologicznego UG dla młodych naukowców (nr rej. proj.: 538-F000-B808-15; zał. 4: pkt. II.4.1b; zaświadczenie 2).

Nekrologi prasowe i internetowe stanowią materiał badawczy dla analizy odnoszącej się do charakterystycznych dla tego gatunku tekstowego stałych fraz i kwestii szablonowości versus oryginalności językowej nekrologów (zał. 4: pkt. I.3.3d). Pozwalają też uchwycić wynaturzenia zachowań związanych ze śmiercią (zał. 4: pkt. I.3.2f). Stanowią również bazę badania dotyczącego roli nekrologów z czasów PRL i NRD jako tekstów pełniących funkcję rytualną i służących przez to – podobnie jak typowe teksty propagandowe – socjalistycznemu państwu i jego ideologii (zał. 4: pkt. I.3.3f), co jest szczególnie widoczne w zestawieniu polskich i niemieckich nekrologów sprzed przełomu i tych opublikowanych po roku 1989 (zał. 4: pkt. I.3.2o). Z analizy nekrologów z czasopisma „Unser Danzig” (1949–2008) wynika z kolei, że teksty te nie tylko spełniają swoją prymarną funkcję i komunikują fakt czyjeś śmierci, ale także świadczą o silnych związkach byłych gdańszczan z miastem ich młodości i dokumentują indywidualne ścieżki życiowe (zał. 4: pkt. I.3.3h). Nie wyłącznie nekrologi, ale również zalecenia z poradników *savoir vivre*’u oraz wpisy w księgach kondolencyjnych stanowią bazę tekstową badań poświęconych niemieckiej i polskiej ‘frazeologii uprzejmości’ w obliczu śmierci (zał. 4: pkt. I.3.2n) oraz strategiom grzecznościowym w akcie mowy

KONDOLENCJE (zał. 4: pkt. I.3.3i). Analizy te potwierdzają wniosek prezentowany już we wcześniejszych publikacjach, że w trudnej i przykłej sytuacji czyjejś śmierci najprościej stosować pożądane w danej sytuacji formuły rutynowe, a więc kierować się tym, co językowo znane, akceptowane i oswojone.

Innego gatunku tekstowego, mianowicie memów internetowych, dotyczy artykuł (zał. 4: pkt. I.3.2q) ukazujący, w jaki sposób traktuje się tu poważne tematy takie jak śmiertelność wirus, pandemia, choroba i śmierć. Ironia i czarny humor służą jako reakcja obronna wobec poczucia zagrożenia i kryzysu, jakie wywołała pandemia COVID-19.

Ironia, żart i groteska stanowią też motyw przewodni innego tekstu, poświęconego tym razem wybranym cechom leksykalnym języka zawodowego pracowników zakładu pogrzebowego (zał. 4: pkt. I.3.2g).

Odrębną grupę tekstów z omawianego kręgu tematycznego stanowią trzy artykuły, prezentujące związki językowo-kulturowe śmierci i jedzenia. W pierwszym z nich (zał. 4: pkt. I.3.2j) przebadano pod wspomnianym kątem niemieckie złożenia historyczne i współczesne. Drugi artykuł (zał. 4: pkt. I.3.2l) dotyczy związków śmierci i jedzenia znajdujących swe odbicie w dawnej i aktualnej frazeologii polskiej i niemieckiej. W trzecim artykule (zał. 4: pkt. I.3.2k) przeanalizowano – odwołując się zarówno do warstwy leksykalnej, jak i frazeologicznej polszczyzny i niemczyzny – jednostki językowe odnoszące się do zwyczaju uczty pogrzebowej i cmentarnej, a także opisujące samo zjawisko śmierci i egzystencji w zaświatach przez nawiązania do tematyki jedzenia.

5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej:

I. Dwa pobyty badawcze w Bibliotece Księcia Augusta (Herzog August Bibliothek) w Wolfenbüttel, bibliotece będącej ośrodkiem naukowym wchodzącym w skład konsorcjum badawczego *Forschungsverbund Marbach-Weimar-Wolfenbüttel* (zał. 4: pkt. II.6.a–b; zaświadczenie 3). Pobyty badawcze odbyły się w terminach: 8.10.–22.10.2018 i 2.08.–31.08.2019 pod opieką naukową dr Elisabeth Harding i poświęcone były projektowi „Danziger Leichenpredigten (1586–1746) aus textlinguistischer Sicht”. Staż obejmował pracę z dostępnymi tekstami źródłowymi i literaturą fachową, udział w aktywnościach naukowych biblioteki (wykłady, kolokwia itd.) oraz codziennych spotkaniach dyskusyjnych wszystkich badaczy goszczących w HAB Wolfenbüttel, podczas których mogłam konsultować koncepcję swojego projektu habilitacyjnego zarówno z opiekunką naukową dr Elisabeth Harding, jak i

innymi uczestnikami spotkania. Drugi, dłuższy pobyt w Wolfenbüttel, a także kwerendy biblioteczne w Bibliotece Państwowej i Uniwersyteckiej Dolnej Saksonii w Getyndze (Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen) i Bibliotece Uniwersyteckiej w Brunzswiku (Universitätsbibliothek Braunschweig) (sierpień 2019) oraz kwerenda biblioteczna w Oddziale Starych Druków Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu (wrzesień 2019) zostały sfinansowane z grantu Narodowego Centrum Nauki MINIATURA 2 (tytuł projektu: „Gdańskie protestanckie kazania pogrzebowe (1586–1746) w ujęciu tekstologicznym”; nr rej. proj.: 2018/02/X/HS2/01129) (zał. 4: pkt. II.4.1c; zaświadczenie 4). Efektem naukowym wymienionych pobytów badawczych jest wspomniana już monografia jednoautorska „Der Tod in Danzig. Danziger Leichenpredigten (1586–1746) aus textlinguistischer Sicht” (Göttingen 2023) oraz wymienione wyżej prace naukowe (artykuły i rozdziały w pracach zbiorowych) poświęcone gdańskim protestanckim kazaniom pogrzebowym.

II. Staż naukowy w Instytucie Filologii Germańskiej Uniwersytetu Wrocławskiego pod opieką naukową prof. dr hab. Joanny Szczęk w terminie 12.02.–26.02.2023 (zał. 4: pkt. II.6c; zaświadczenie 5). Staż obejmował prezentację projektu habilitacyjnego poświęconego gdańskim protestanckim kazaniom pogrzebowym w ramach wykładu zaprezentowanego na zebraniu członków Zakładu Lingwistyki Stosowanej (14.02.2023, temat wykładu: „Danziger Leichenpredigten (1586–1746) aus textlinguistischer Sicht”), konsultacje merytoryczne z pracownikami Instytutu Filologii Germańskiej UWr, wykład online dla uczestników krajowych i zagranicznych w ramach Kolokwium Lingwistycznego (20.06.2023, temat wykładu: „Danziger Leichenpredigten (1586–1746) als Textkomplex”) oraz kwerendę biblioteczną w Bibliotece Uniwersyteckiej we Wrocławiu. Efektem naukowym stażu jest finalizacja prac nad wspomnianą wyżej rozprawą habilitacyjną oraz dwa artykuły naukowe (zał. 4: pkt. I.3.3n, p).

III. Staż naukowy w Katedrze Języka Niemieckiego Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie pod opieką naukową prof. UWM, dr hab. Anny Dargiewicz w terminie 23.10.–31.10.2023 (zał. 4: pkt. II.6d; zaświadczenie 6). Na staż składały się następujące aktywności: wykład dla pracowników Instytutu Językoznawstwa UWM połączony z dyskusją (24.10.2023, temat wykładu: „Gdańskie protestanckie kazania pogrzebowe (1586–1746) z perspektywy lingwistyki tekstu”), konsultacje merytoryczne z pracownikami Katedry Języka Niemieckiego UWM oraz kwerenda biblioteczna w Bibliotece Uniwersyteckiej UWM w Olsztynie. Efektem naukowym stażu jest finalizacja prac nad monografią habilitacyjną, opracowanie we współautorstwie z prof. UWM, dr hab. Anną

Dargiewicz referatu konferencyjnego, wygłoszonego podczas VII Kongresu Stowarzyszenia Germanistów Środkowoeuropejskich (MGV) w Bukareszcie (19.09.2024) i zatytułowanego „Zu Substantivkomposita von Titelblättern ausgewählter Danziger Leichenpredigten aus den Jahren 1588–1731” (swój wkład pracy oceniam na 50%: wspólna koncepcja referatu i zebranie korpusu tekstowego, ½ udziału w pracach nad częścią teoretyczną i empiryczną referatu), oraz dwa artykuły naukowe (w przygotowaniu).

IV. Uczestnictwo w międzynarodowym projekcie naukowym COST-Projekt CA22115 PhraConRep „A Multilingual Repository of Phraseme Constructions in Central and Eastern European Languages (PhraConRep)” (2023–2027), kierowanym przez prof. dr hab. Katrin Schlund (Uniwersytet Marcina Lutra w Halle i Wittenberdze) (zał. 4: pkt. II.4.2a; zaświadczenie 7). Projekt ten ma na celu utworzenie wielojęzycznego repozytorium konstrukcji frazeologicznych określanych jako *PhraCons* (*Phraseme Constructions*). Na podstawie dwóch języków pośredniczących (*pivot languages*), niemieckiego i rosyjskiego, opracowuje się odpowiedniki konstrukcji w 11 językach słowiańskich i w języku węgierskim.³³ W wymienionym projekcie jestem członkinią grupy roboczej „Entry processing and translation” pod kierownictwem prof. dr hab. Vladimira Karabalića (Uniwersytet J. J. Strossmayera w Osijeku) i zajmuję się zasilaniem bazy danych nowymi konstrukcjami, ich formalnym, semantycznym, pragmatycznym i fonetycznym opisem, a następnie tłumaczeniem na język docelowy. Do momentu złożenia autoreferatu opracowałam wraz z zespołem odpowiedzialnym za parę językową ‘niemiecki – polski’ 50 artykułów hasłowych, sprawozdanie projektowe we współautorstwie z dr Marceliną Kałasznik (zał. 4: pkt. I.3.6a) i dwa artykuły naukowe we współautorstwie z dr Marceliną Kałasznik, dr. Krystianem Suchorabem i prof. dr hab. Joanną Szczęk (zał. 4: pkt. I.3.3m, o; oświadczenie o współautorstwie 1 i 2). W ramach projektu wzięłam też udział w dniach 4.09.–6.09.2024 w treningu na temat przetwarzania i tłumaczenia danych w bazie GitHub („Datenbearbeitung und Übersetzung in GitHub”), który odbył się na Uniwersytecie Josipa Juraja Strossmayera w Osijeku (Chorwacja).

V. Uczestnictwo w latach 2021–2024 w webinarium międzynarodowej sieci badawczej *LingCat – Linguistische Kategorien und Kategorisierung* (Université Sorbonne Nouvelle Paris – Uniwersytet Jagielloński Kraków – Universität Passau); wygłoszenie w ramach webinarium wykładu online zatytułowanego „Sterbeberichte in Danziger Leichenpredigten

³³ Por. <https://www.cost.eu/actions/CA22115/> (3.01.2024).

(1586–1746) – Bezeichnungen für Sterben und Tod und Gebrauch von grammatischen Tempora” (22.04.2022) (zał. 4: pkt. II.10a; zaświadczenie 8).

VI. Aktywny udział w latach 2020–2022 we współpracy między Instytutem Germanistyki Uniwersytetu Heinricha Heinego w Düsseldorfie i Instytutem Filologii Germańskiej Uniwersytetu Gdańskiego w ramach Partnerstwa Instytutów Germanistycznych DAAD, odbywającej się pod hasłem „Sprache, Literatur, Gedächtnis und Geschlecht in transkulturellen Räumen” (zał. 4: pkt. II.10b; zaświadczenie 9). W ramach współpracy uczestniczyłam m.in. w międzynarodowym workshopie (23.10.–24.10.2020), podczas którego wygłosiłam wykład online na temat tekstu Ingo Warnke (2001) „Intrakulturell vs. interkulturell – Zur kulturellen Bedingtheit von Textmustern” i przedstawiłam założenia swojego projektu habilitacyjnego.

VII. Wygłoszenie w Instytucie Slawistyki Uniwersytetu w Lipsku czterech gościnnych wykładów konwersatoryjnych (wyjazd w ramach programu ERASMUS+ Staff Mobility for Teaching; opieka: prof. dr hab. Danuta Rytel-Schwarz i mgr Agnieszka Zawadzka) (zał. 4: pkt. II.9a; zaświadczenie 10):

- „Polskie i niemieckie słowotwórstwo – podobieństwa i różnice” (16.01.2023);
- „Język reklamy” (16.01.2023);
- „Tłumaczenie tekstu historycznego na podstawie gdańskich kazań pogrzebowych (1586–1746)” (17.01.2023);
- „Błędy językowe Polaków” (19.01.2023).

VIII. Uczestnictwo w 18 międzynarodowych (2 przed uzyskaniem stopnia doktora i 16 po uzyskaniu stopnia doktora) i 10 krajowych (5 przed uzyskaniem stopnia doktora i 5 po uzyskaniu stopnia doktora) konferencjach naukowych (współ)organizowanych przez uniwersytety lub inne jednostki naukowe w kraju (Uniwersytet Szczeciński, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet Gdański, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Uniwersytet w Białymstoku, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Polska Akademia Nauk Biblioteka Gdańska, Uniwersytet Opolski, Uniwersytet Śląski w Katowicach) i zagranicą (Uniwersytet w Trewirze, Uniwersytet Lipski, Uniwersytet Loránda Eötvösa w Budapeszcie, Uniwersytet Karola i Franciszka w Grazu, Uniwersytet Politechniczny w Bukareszcie) (zał. 4: pkt. II.2).

IX. Członkostwo w krajowych i międzynarodowych stowarzyszeniach naukowych (zał. 4: pkt. II.5):

- Sopockie Towarzystwo Naukowe (od 2015);
- Mitteleuropäischer Germanistenverband (od 2018);
- Stowarzyszenie Germanistów Polskich (od 2019);
- Internationale Vereinigung für Germanistik (od 2021);
- Europejskie Towarzystwo Frazeologiczne EUROPHRAS (od 2024).

X. Członkostwo w Radzie Recenzentów czasopism „Linguistische Treffen in Wrocław” i „Zeitschrift für Mitteleuropäische Germanistik” (od 2023); zrecenzowanie 18 artykułów naukowych (zał. 4: pkt. II.8) dla następujących czasopism oraz wydawnictw krajowych i zagranicznych:

- czasopismo „Linguistische Treffen in Wrocław”;
- czasopismo „Zeitschrift für Mitteleuropäische Germanistik”;
- czasopismo „Aussiger Beiträge”;
- czasopismo „Journal for German and Scandinavian Studies”;
- tom z serii „Studia Phraseologica et Proverbologica”;
- tom z serii „Intercontinental Dialogue on Phraseology”;
- tom „Norm – Fehler – Innovation”.

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę:

W swojej **działalności dydaktycznej** staram się twórczo wykorzystywać wyniki mojej pracy naukowej. Na kierunku filologia germańska prowadziłam i/lub prowadzę następujące specjalistyczne wykłady i ćwiczenia: „Gramatyka opisowa języka niemieckiego”, „Słowotwórstwo”, „Leksykologia kontrastywna”, „Współczesny język niemiecki – tendencje i procesy rozwojowe”, „Interkulturowa dydaktyka języka”, a na kierunku niemcoznawstwo – „Gramatyka opisowa języka niemieckiego” i „Pragmatyka komunikacji”. Ponadto prowadzę zajęcia w ramach bloku „Praktyczna nauka języka niemieckiego”, zwłaszcza komponenty „Gramatyka praktyczna”, „Wybrane problemy gramatyczne”, „Język reklamy” i „Fonetyka”. Kieruję również przygotowaniem prac dyplomowych w ramach seminariów. Pod moją opieką naukową powstało do tej pory 35 prac licencjackich; obecnie powstaje osiem prac magisterskich. Zrecenzowałam też wiele prac licencjackich i magisterskich. Jestem również tutorem akademickim (od 2018). Ciągłe podnoszę swoje kompetencje dydaktyczne, biorąc udział w kursach i szkoleniach prowadzonych m.in. przez Zespół Centrum Doskonalenia Dydaktycznego i Tutoringu oraz Biuro ds. Osób z Niepełnosprawnością UG (np. kurs

tutoringu akademickiego I stopnia; szkolenie z zakresu pracy ze studentami z trudnościami natury psychicznej; kurs języka polskiego jako obcego, przygotowujący do pracy z uchodźcami wojennymi z Ukrainy). Wyrazem uznania dla mojej pracy dydaktycznej są bardzo wysokie oceny w przeprowadzanych corocznie studenckich ankietach wydziałowych oraz trzykrotna nominacja do nagrody w plebiscycie edukacyjnym „Nauczyciel Akademicki Roku”, organizowanym przez „Dziennik Bałtycki” i „Głos Pomorza” (2021, 2023, 2024); w 2021 roku zajęłam w tymże plebiscycie 6. miejsce na Pomorzu.

Moja **działalność organizacyjna** obejmuje w pierwszej linii (współ)organizację konferencji i udział w moderowaniu obrad sekcji (zał. 4: pkt. II.3). W 2018 roku pełniłam funkcję sekretarza komitetu organizacyjnego międzynarodowej konferencji „Modalität und Aspektualität/Temporalität aus kontrastiver und typologischer Sicht“ (Gdańsk, 28.09.–29.09.2018; przewodniczący komitetu organizacyjnego: prof. dr hab. Andrzej Kątny). W 2020 roku zorganizowałam wraz z dr Izabelą Kujawą międzynarodową konferencję naukową „Text- und Diskurswelten gestern und heute”, która miała się odbyć w dniach 25.06.–27.06.2020. Konferencja ostatecznie nie doszła do skutku w wyniku nagłego wybuchu pandemii, jednak zaproszeni goście dostarczyli teksty swoich referatów, które złożyły się na tom pokonferencyjny „Text- und Diskurswelten gestern und heute” (red. Janus/Kujawa, Gdańsk 2021). W 2024 roku zorganizowałam seminarium naukowe w formule konferencyjnej „Historische Texte aus linguistischer Sicht” (22.03.2024; komitet naukowy: prof. dr hab. Andrzej Kątny, prof. dr hab. Michail Kotin, dr Dominika Janus), które umożliwiło twórczą wymianę naukową najwybitniejszych polskich germanistów zajmujących się tekstami historycznymi. Seminarium to zainaugurowało cykl gdańskich seminariów językoznawczych zaplanowanych w trybie co dwa lata. Pokłosiem konferencji będzie tom „Deutschsprachige historische Texte im Kaleidoskop der Linguistik” przygotowywany obecnie pod redakcją moją, prof. UZ, dr. hab. Marka Biszczyńskiego i dr. hab. Piotra A. Owsinińskiego, który ukaże się w 2025 r. w wydawnictwie V&R unipress w serii „Fields of Linguistics – Aktuelle Fragestellungen und Herausforderungen” (zał. 4: pkt. II.1c; zaświadczenie 11).

Kilkukrotnie moderowałam obrady w poszczególnych sekcjach podczas międzynarodowych konferencji naukowych, np. „Dreißig Jahre germanistische Forschung in Polen und Deutschland: 1989–2019“ (Gdańsk 2019), „Interkulturelles und Interdisziplinäres in der Phraseologie und Parömiologie“ (Wrocław 2023), „Fachsprachliche Perspektiven der linguistischen Forschung“ (Wrocław 2023), „Germanistik und geisteswissenschaftliche Forschung(en) – aktuelle und zukünftige Herausforderungen“ (Katowice 2024).

W latach 2013–2020 byłam członkinią komitetu naukowego najpierw ogólnopolskiej, a od 2016 roku międzynarodowej interdyscyplinarnej konferencji dla młodych naukowców „Sopockie Forum Młodych. Dokąd Zmierza Świat?” / „International Sopot Youth Conference. Where the World is Heading” organizowanej w Instytucie Oceanologii PAN w Sopocie przez Sopockie Towarzystwo Naukowe. Podczas wspomnianej konferencji każdorazowo (współ)moderowałam obrady sekcji „Humanities and Social Sciences”, brałam również udział jako członkini jury w wyborze laureatów.

Do działalności organizacyjnej zaliczam, po drugie, członkostwo w Komitecie redakcyjnym czasopisma „Studia Germanica Gedanensia”. Dwukrotnie byłam współredaktorem naukowym numeru tego czasopisma: SGG 35/2016 („Sprache in ihrer lokalen Dimension”, red. Olszewska/Janus; zał. 4: pkt. II.1a) i SGG 45/2021 („Text- und Diskurswelten gestern und heute“, red. Janus/Kujawa; zał. 4: pkt. II.1b). W czasopiśmie „Studia Germanica Gedanensia” pełnię również od 2018 roku funkcję redaktora językowego.

Jestem współkierownikiem istniejącego od 2017 roku Zespołu Badań nad Tekstem i Dyskursem (wcześniej: Pracownia Lingwistyki Tekstu i Dyskursu), którego działalność obejmuje m.in. realizację projektów naukowych (np. 2020–2021: wspomniana wyżej konferencja i tom pokonferencyjny „Text- und Diskurswelten gestern und heute”; od 2024: projekt naukowy „#morzewiedzy. Spotkania z ludźmi nauki” obejmujący organizację cyklu wykładów językoznawczych prowadzonych na Wydziale Filologicznym UG), kierowanie tematycznymi seminariami dyplomowymi z lingwistyki tekstu i dyskursu oraz popularyzację nauki (np. 2017–2018: cykl spotkań popularnonaukowych w Atelier w Sopocie; od 2018: cykl „Świąteczne spotkania popularnonaukowe w IFG”).

W Instytucie Filologii Germańskiej UG jestem z kolei odpowiedzialna za promocję kierunku jako współredaktor strony Instytutu w serwisie Facebook i Instagram (od 2017 roku). Byłam współautorką koncepcji i członkinią zespołu wykonawczego przy tworzeniu programu nowej specjalności na studiach magisterskich w IFG UG „Język niemiecki w przekładzie i biznesie” (2022). Od 2024 roku jestem członkiem instytutowego zespołu odpowiedzialnego za uaktualnianie oferty studiów drugiego stopnia; w wyniku prac zespołu powstał program specjalności „Przekład i komunikacja międzykulturowa w biznesie”. Współorganizowałam przyjazd i sprawowałam opiekę podczas pobytu w IFG UG gości z Uniwersytetu w Kamieńcu Podolskim, odbywających staż dydaktyczny w ramach programu ERASMUS+ (2023). Ponadto pełniłam w Instytucie następujące funkcje: członkini Rady Programowej Instytutu Filologii Germańskiej UG do wdrażania KRR, koordynator sylabusów z przedmiotów

językoznawczych, kierownik praktyk studenckich dla specjalności translatorycznej oraz opiekun roku.

Niezwykle istotną dla mnie kwestią jest lokalne **popularyzowanie nauki**. Pierwszy etap mojej działalności popularyzatorskiej był związany ze współpracą z Sopockim Towarzystwem Naukowym i obejmował cykl spotkań popularnonaukowych organizowanych w sopockim klubie Atelier. Odbłyły się następujące spotkania tematyczne, na których wystąpiło każdorazowo troje prelegentów z najważniejszych trójmiejskich uczelni:

- „Memento mori: w listopadzie wokół śmierci” (28.11.2017);
- „Oblicza komunikacji” (27.02.2018);
- „Oblicza kobiety” (20.03.2018);
- „Naukowo o(d) kuchni” (15.05.2018).

Moja rola podczas tych spotkań polegała na współorganizacji i promocji każdego spotkania, moderowaniu prelekcji i dyskusji oraz – w przypadku jednego spotkania – wygłoszeniu wykładu popularnonaukowego zatytułowanego „Współczesne nekrologi prasowe i internetowe okiem językoznawcy” (28.11.2017).

Drugi etap działalności popularyzatorskiej został zainaugurowany spotkaniem popularnonaukowym w Blues Club Gdynia, zatytułowanym „Kawa czy yerba” (22.01.2024). Było ono pierwszym z cyklu spotkań popularyzujących wiedzę z zakresu nauki, kultury i sztuki, organizowanych w ramach projektu „Siostrzane nauki” wraz z doktorantką UMG, mgr inż. Anną Kamińską i we współpracy z Fundacją „Adapa”, działającą na rzecz osób z autyzmem i innymi zaburzeniami rozwoju (zał. 4: pkt. III). Główna idea tego projektu odnosi się do zaproszenia do współpracy przedstawicieli różnych dziedzin nauki, kultury i sztuki zgrupowanych wokół wspólnego tematu. Chodzi również o wyjście z tematami, kojarzonymi zazwyczaj z salami wykładowymi oraz instytucjami kultury i sztuki, do ogólnodostępnej przestrzeni miejskiej i włączenie wszystkich zainteresowanych mieszkańców Trójmiasta, w tym osób z niepełnosprawnościami, podopiecznych Fundacji „Adapa” i ich opiekunów, w ramach edukacji włączającej i programu wytchnieniowego. Projekt ten uzyskał tzw. kulturalny grant, czyli finansowanie Urzędu Miasta Gdyni w otwartym konkursie ofert na realizację zadań publicznych z zakresu kultury w 2024 roku (nr umowy: KK/661/PD/54-W/2024). Polegał on na realizacji w 2024 roku ośmiu spotkań popularnonaukowych odbywających się w trybie comiesięcznym (z wyłączeniem przerwy wakacyjnej) i obejmujących każdorazowo wystąpienia dwóch prelegentów z najważniejszych trójmiejskich

uczelni, instytucji kultury i sztuki oraz podmiotów gospodarczych. Odbyły się następujące spotkania tematyczne w Blues Club Gdynia:

- „Wokół kobiet: Gdyńskie i gdańskie herstorie” (15.04.2024);
- „Dzieci wrózek i ich matki. Inność w kulturze i sztuce” (27.05.2024);
- „Chemia mózgu, chemia teatru – wokół edukacji” (17.06.2024);
- „Herbata, kawa, czekolada – historycznie i współcześnie” (9.09.2024);
- „Wokół fotografii: Gdynia i gdynianie w obiektywie” (21.10.2024);
- „Naukowe zaduszki: Gdyńskie i gdańskie miejsca pamięci” (18.11.2024);
- „Gdyńskie i gdańskie teatry” (2.12.2024);
- „Naukowo przy/o świątecznym stole” (16.12.2024).

Moja rola jako koordynatora odpowiedzialnego za realizację merytoryczną projektu polegała na organizacji i promocji każdego spotkania oraz moderowaniu prelekcji i dyskusji. Podczas jednego z wymienionych spotkań wygłosiłam też wykład popularnonaukowy „Inne formy pamięci: Gdańskie protestanckie kazania pogrzebowe z lat 1586–1746” (18.11.2024).

W związku z sukcesem projektu „Siostrzane nauki” w roku 2024 otrzymał on grant kulturalny Urzędu Miasta Gdyni również na rok 2025.

Wymiar popularyzatorski miał również wykład zatytułowany „Der Tod in Danzig. Danziger Leichenpredigten (1586–1746) aus textlinguistischer Sicht – Alte deutschsprachige Drucke als Inspiration für die Germanistik” (25.09.2024). Wygłosiłam go podczas spotkania zorganizowanego na Uniwersytecie Gdańskim dla pochodzących z Niemiec uczestników podróży studyjnej „Danzig / Sopot / Gdynia – Wissenschaft, Kultur und Ökumene in der polnischen Dreistadt an der Ostsee“ (25.09.–29.09.2024).

7. Oprócz kwestii wymienionych w pkt. 1–6, wnioskodawca może podać inne informacje, ważne z jego punktu widzenia, dotyczące jego kariery zawodowej:

Reasumując, należy stwierdzić, że jestem autorką 2 monografii jednoautorskich (po uzyskaniu stopnia doktora) i 32 artykułów naukowych i rozdziałów w pracach zbiorowych (w tym 3 przed uzyskaniem stopnia doktora i 29 po uzyskaniu stopnia doktora, z których 2 to artykuły we współautorstwie z Marceliną Kałasznik, Krystianem Suchorabem i Joanną Szczęk), 2 artykułów wstępnych w czasopismach naukowych (po uzyskaniu stopnia doktora; pierwszy we współautorstwie z Danutą Olszewską, drugi – z Izabelą Kujawą), 8 recenzji publikowanych (w tym 1 przed i 7 po uzyskaniu stopnia doktora) i 1 sprawozdania (po uzyskaniu stopnia doktora; we współautorstwie z Marceliną Kałasznik). Dwukrotnie

współredagowałam numer czasopisma. W druku (po pozytywnych recenzjach) znajdują się 4 artykuły naukowe mojego autorstwa lub współautorstwa oraz wspomniany wyżej tom pokonferencyjny pod moją współredakcją.

Mogę się również wykazać działalnością leksykograficzną, w tym (współ)autorstwem i/lub korektą kilku słowników PONS i opracowaniem kilku haseł encyklopedycznych do „Gedanopedii”.

Jestem (współ)autorką i/lub korektorką następujących słowników PONS:

- „PONS Duży Słownik Niemiecko-Polski/Polsko-Niemiecki” (Poznań 2006);
- „PONS Duży Słownik Szkolny Niemiecko-Polski/Polsko-Niemiecki” (Poznań 2006);
- „PONS Szkolny Słownik Niemiecko-Polski/Polsko-Niemiecki” (Poznań 2006);
- „PONS Wielki słownik niemiecko-polski” (Poznań/Stuttgart 2007);
- „PONS Basiswörterbuch Polnisch-Deutsch/Deutsch-Polnisch“ (Stuttgart 2011).

Ponadto opracowałam pięć haseł encyklopedycznych w internetowym wydaniu „Gedanopedii – Encyklopedii Gdańska”, mających albo charakter przeglądowy, albo stanowiących biogramy dawnych i współczesnych zasłużonych dla miasta gdańszczan:

- hasło KAZANIE POGRZEBOWE / LEICHENPREDIGT
(https://www.gedanopedia.pl/gdansk/?title=KAZANIE_POGRZEBOWE);
- hasło: DUNAJSKI WITOLD IRENEUSZ
(https://www.gedanopedia.pl/gdansk/?title=DUNAJSKI_WITOLD_IRENEUSZ);
- Hasło: DILGER NATHANAEL
(https://www.gedanopedia.pl/gdansk/?title=DILGER_NATHANAEL);
- Hasło: BENTZMANN PETER
(https://www.gedanopedia.pl/gdansk/?title=BENTZMANN_PETER);
- Hasło: WEICKHMANN JOACHIM
(https://www.gedanopedia.pl/gdansk/?title=WEICKHMANN_JOACHIM).

Zapoczątkowana sporządzeniem wymienionych haseł działalność encyklopedyczna jest ściśle związana z uzyskaniem Stypendium Fundacji Gdańskiej (2019), ukończeniem w 2020 roku na Uniwersytecie Gdańskim studiów podyplomowych Gedanistyka i dołączeniem do grona autorów „Gedanopedii”.

Podjęłam się również korekty i opracowania przypisów w części niemieckiej wydania XVIII-wiecznego „Wilkieza” Ignatiusa Przebendowskiego, przetłumaczonego z języka niemieckiego i opracowanego przez Andrzeja Grotha (Wejherowo 2018).

Za wybitne osiągnięcia naukowe za rok 2023 zostałam uhonorowana na Uniwersytecie Gdańskim Nagrodą Rektora indywidualną stopnia pierwszego (2024).

Dominika Janus
(podpis wnioskodawcy)